

Şiir ve Gelenek Üzerine Konuşmalar/yirmi beş

◆Prof.Dr. Fatih Okumuş

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

“Şiirin, edebiyatın başkenti” sayılan bir şehirde doğdunuz. Biraz çocukluk yıllarınıza gidelim, şiire nasıl başladınız, ilk şiir yazma talimleriniz nasıl oldu? Kendinize bir hedef belirlediniz mi yoksa hele bir şiir yazmaya başlayayım sonrası Allah Kerim mi dediniz?

Bismillahirrahmanirrahim.

Söz vardı önce, sohbet vardı...

Mekân Maraş, Kahramanmaraş... Zaman yetmişlerin ikinci yarısı... Aile, eş dost, ahabab ziyaretlerinde hiç kimse internet şifresi sormaz, akıllı telefona elini bile sürmez, hatta televizyon açılmaz, haberler veya diziler seyredilmezdi. Çünkü bunların hiç biri henüz yoktu.

Söz, sohbet, muhabbet vardı. Şiir muhabbetin şâhı, şâir sohbetin padişahı... Büyükler konuşur, küçükler dinlerdi. Büyükler ya sohbeti açarken bir şiir okur veya sohbeti bir beyitle hitama erdirirlerdi. Hatta sadece ev sohbetlerinde değil, bağda bahçede bile selamlaşan insanların birbirlerine şiir diliyle hitap ettiklerine çok şahit olmuşumdur.

Plaklar dinlenirdi, sonra kaset yaygınlaştı. Meşhur sanatçıların yanısıra halk şairleri, âşıklar da plak ve kaset çıkarırdı. Bir hikâyeye anlatılır, sonra türküsü söylenirdi.

Henüz okumaya gitmeden, okula gitmeden, yani 6 yaşından önce Maraş'ın Ahır Dağı veya Aksu ırmağı gibi, kalesi veya deli poyrazı gibi doğal bir olgu, verili bir durum olarak maruz kaldım diyebilirim şiire...

Talim, evet, komşu çocuklarıyla şiir talim ettik, ederdik. Ev gezmelerinde annelerimiz, kimbilir belki bizi oyalamak, kendi sohbetleriyle meşgul olmak için bize “haydi gidin siz de şiir yazın, en güzel şiiri kim yazacak bakalım?” derler; biz de kalemi kağıdı alıp döktürürdük... Belki bir 20 dakika, yarım saat sonra getirirdik yazdıklarımızı, annelere okurduk... “Peh maşallah, güzel olmuş, haydi bir daha yazın...”

Elbette bu her daim olan bir şey değildi. Birkaç kez böyle şiir “talim ettiğimizi” hatırlarım.

Şiire dair, daha güçlü hatırladığım, ilk şiir ödülüdür. Yaşım 10. Bu ödül bir yarışmada değil, Yörükselim Mahallesi Gümüşköy Sokak'ta verilmiştir. 1978 Aralık ayının son günleri. Maraş olayları yaşanırken bizim sokak, hatta mahalle boşalmıştı. Olayların tam kalbinde kalmıştık. Annem evi terk

etmemekte ısrar edince dedem, ninem ve halam da kaldı. Nahirönü mahallesine gidilecekti, babamın dayıları, yani Ümmihani ninemin kardeşleri Mustafa ve Duran dayılar (Akben) orada oturlardı. Annem gitmeyince kimse gitmedi; lakin bir biz kaldık mahallede...

Olayların tabii ki evveliyatı var; ama 3 günü iç savaştı ve biz taa içindeydik iç savaşın. Gümüşköy sokak Alevi ve Sünni kesimin sınırydı. Vurulmuş adamların gözümüzün önünde öldüğünü, sokağımızda oturan Alevi komşumuza diğer komşuların sahip çıkarak evinin yakılmasını ve ailenin katledilmesini önlediği anlara şahit oldum. Molotof kokteyli nasıl yapılır, eve molotof kokteyli düşer de yangın çıkarsa hazırda tutulan ıslak çulla nasıl müdahale edilir, makinalı tüfek mermileri niçin 40 santimin altına inemez öğrendim. O yüzden kurşunlar vızırdarken sürünerek geçerdim bizim ayazdan halamın evine.

Maraş olayları bittikten sonra başlayan cadı avı. Hem Sünni hem Alevi kesimde anlatılan inanılmaz hikâyeler.

İlk uzun şiirimi kaleme aldım. Çizgili bir defterin 5-6 sayfasını dolduran bir destan. Mesnevi tarzında her beyit kendi içinde kafiyeli olacak şekilde aa, bb, cc, dd düzeniyle hece vezninde bir manzume. Bir uzun anlatı aslında... İlk nineme okudum.

“Oğlum, bunları sen mi uydurdun?”

“Evet nine, ben uydurdum” dedim.

“Maşallah, aferin oğlum!”

Sonra sokağa çıkıp çocuklara, arkadaşlarıma okudum. Ali Bey vardı karşı komşulardan. Pek sokağa çıkan biri değildi. Bir çocuğun dedesi. İlgisini çekmiş, sokağa inip şiiri kendisine de okumamı istedi. Okudum. Çıkardı 10 lira verdi. Çok paraydı. Tereddüt ettim, almak istemedim. Annem almama izin verince aldım. İlk şiir ödülüdür.

O şiir ve başka şiirlerin bulunduğu ilk şiir defterlerim 1984 yılında evimizle birlikte yandı. Hatırladığım bir dört kelimesi var: “... kimi dögüşe gitti, kimi seyre”.

Sadece gördüklerimi değil, akşamları şehrin çeşitli mahallelerinde olan bitenlerle ilgili anlatılanları da kayda geçirmiştım. Dediğim gibi pür şiir değil, manzume.

Bu 78, açık ve net şiir mesleğine intisap edişim

ise 82 -83 diyebilirim. Bu konuda rahmetli şair Hasan Ali Kasır'ın rehberliğini tahdis-i nimet kabilinden anmak zorundayım.

Şiir, evet yazıyordum ama kısa öykü, deneme, günce gibi türleri de deniyordum. Öykü ilgimi çekiyordu. Rasim Özdenören'in üslubu hoşuma giderdi. Çünkü onu okurken görürdüm. Görsel, pastoral bir üslubu vardı. Henüz öykü dışında yazmıyordu Rasim ağabey... Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler yayımlanmamıştı.

Edebiyat Dergisi, Maveria, Aylık Dergi, Yönelişler, Varlık, Türk Edebiyatı ilk aklıma gelenler olmak üzere ulaşabildiğim, bana ulaşabilen her edebi yayını, mecmuayı takip ediyordum. Yunus Emre, Seyrani, Fuzuli, Namık Kemal, Ziya Paşa, Mehmet Akif, Necip Fazıl Kısakürek, Attila İlhan, Cahir Zarfıoğlu, Erdem Bayazıt ... Hepsini okuyordum.

Hasan Ali Kasır, Develi İmam Hatip Lisesi'nde edebiyat öğretmeni. Ben orta kısımdayım, yani edebiyat dersimiz henüz yok. Buna rağmen hoca ile zaman zaman görüşüyoruz. Üç beş öğrenciyi evine akşam yemeğine davet etmişti. Evine bayıldım. Her yer kitap... Çok da kitaplığı olmasına rağmen kitaplarını almıyordu... Kimi kitapları yatay olarak bir sıranın üstüne koymuş, sonra üstüne ikinci sıra kitap dizmişti.

Yemek yendikten sonra hoca çay getirmek üzere salondan çıkarken, kitaplığı kurcalamak için izin istedim... İzin verdi. Kitaplara bakarken, bir ajanda dikkatimi çekti. Çay gelmişti. Ajandayı karıştırmak için de izin istedim. Her şeye bakabileceğimi söyledi. Ajandanın kimi sayfalarına karalanmış dizeler ilgimi çekti. Hasan Ali Kasır'ın şair olduğunu bilmiyordum.

Bitmemiş şiirler... Bazen sadece birkaç dize... Notlar... Birçok sayfa boş, birçok sayfada başka notlar... Ama şiirin peşindeyim ben. Ev sahibi Hasan Ali Kasır, henüz onun öğrencisi olacak yaşta bile olmayan bir ortaokul talebesine "Evet, bunlar benim notlarım. Onları ben yazdım; ama şiir denemez. Öylesine karalamalar..."diyerek bu dizeler hakkındaki değerlendirmemi sordu. Ben de o ajandada yer alan şiirleri ciddi ciddi eleştirdim. Yer yer başarılı ifadeler ve şairane buluşlar içerse de vasat ve harcıalem karakterinin ağır bastığı... Adam bütün bu herzeleri dinledi.

Bir yandan da beni kitap ve dergilerle beslemeye devam etti. İmam-Hatip'in duvar gazetesine farklı türlerde yazılar veriyordum. Gazeteyi Hasan Ali Bey'in gözetiminde, liseli öğrenciler çıkarıyordu. Orta üçüncü sınıftayken ilk kez bir öyküm yayınlandı duvar gazetesinde. Hasan Ali Kasır Hoca beni çağırdı ve "benim şiir yazmamı, hep şiir yaz-

mamı" istedi. "Bir edebi türde yoğunlaşmamın daha doğru olacağını, bunun da benim için şiir olduğunu" söyledi. Ben de zaten şiir yazarken kendimi hep evimde hissettim.

Şiir yazmaya hece ölçüsüyle başlamışsınız, hatta şiire başlamadan önce bu geleneğin usta temsilcilerinden başlayıp günümüzde adına serbest ya da modern şiir diye adlandırılan şairlerin şiirlerinden beslendiğinizi söylüyorsunuz. Şiiri serbest, hece ya da modern şiir diye isimlendiriliyor. Siz şiire hangi pencereden bakıyorsunuz?

Heceyle başladım. Tabir caizse heceleyerek... Uyak, ölçü, kafiye... Sonra aruzun tadına vardım, serbest veznin sınırlarında kanat çırtım.

Bir defa her üç menzilde de yol almak, her üç yolun da uğraklarını zaman zaman yoklamak önemliydi benim için. Hiç birini dışlamadım; ancak kendime bir yol açmak istediğimde serbestiyette karar kıldım. Çünkü hecenin ve aruzun zirveleri kaç kez yoklanmıştı. Ben serbest şiirin zirvesini keşfe çıktım, hatta fethe çıktım.

Hecede Yunus'u, aruzda Baki'yi geçemezdim. Muhaf farz geçmiş olsam dahi onlardan birini tekrar etmiş olmaktan, onlara benzemekten kaçınmazdım.

Şiirde ses önce geliyor benim kulağıma... Şiiri musiki olarak duyuyorum, sonra kelimelere koyuyorum. Ses ırmağını kelime kaplarına sığdırmaya çalışıyorum tabir caizse.

"Kelimeleri kovdum şiirimdem / Fakat anlamıyorsunuz diye beni / Affettim hepsini yeniden..."

Bir başka cihetten, hece ve aruz vezinleriyle şiir yazmayı mevcut bir besteye güfte yazmaya benzetirim, teşbihte hata olmaz... Serbest şiir ise söz ve müziği şairin kendi bedii zevkinden intişar eden yepyeni bir terennüm.

Şiir nasıl yazılırsa yazılısın şiir olsun diyorsunuz ama günümüzde adına "modern şiir" denilen bir şiir anlayışı içerisi yeterince doldurulamayan bir kavram olarak hiçbir kural tanımayan bir anlayışın hakim olduğunu dolayısıyla seslerin birbirlerine yakın olduğunu hatta bazı şairlerin isimlerini kaldırıp şiirleri alt alta geçirdiğimizde birbirinin devamı şiirler olduğunu gözlemliyoruz. Bir de bu pencereden bakınca neler söylemek istersiniz?

Bu söylediklerinizin aynısını halk şiiri veya klasik Türk şiiri için de söyleyebilirsiniz. Klasik şiirden günümüze kalanlar süzülüp gelmiştir. Belki yüz binde biri intikal etmiştir. Şiire verilen emek zayi olmaz. Hani Fuzûlî der ya: "Zayi olmaz gül temennâsiyle virmek hâre su".

Halk şiirimizin tarihinde de çok basit, kural dışı, derme çatma döküntülere rastlamak müm-

kündür. Ünlü bir şairin üslubunu taklit ederek onun mahlasıyla manzume söyleme gibi ahlaki zaafalara rastlanır. Bana soracak olursanız şimdiki zaman önceki herhangi bir zamandan daha iyi veya daha kötü değildir.

Günümüzde de halkımız gönlünü kelimelere döküyor, meramını şiirle ifade ediyor. Günün şiirinin dünün şiirinden farklı olması tabiidir; çünkü günün şairi de farklıdır. Zaman, harmanda esen rüzgâr gibi ucuzu, taklidi, çeri çöpü süpürecek, dipte biriken şiir yarına kalacaktır.

Bir şair adayı kalemi eline aldığımda oturup şiir mi yazmalı yoksa kendisinden önce yazmış usta şairlerin şiirlerini okuduktan sonra “ben de bunlar gibi şiir yazarım” mı diyerek şiirin kapısını aralamalı?

“Pir elinden bade içer” şair. Anadolu’da halk şairlerinin, aşıkların birer pir elinden bade içme öyküsü vardır. Yani “bir pirin eteğini tutmadan” olmaz.

Şiir Hak vergisidir amenna, şair-i mâderzat olandır hakiki şair. Bununla birlikte şiirde meslekler ve meşrepler vardır. Şair kendisinden önceki şairleri ve şiir mesleklerini tanır; sonra doğal bir akış içinde kendi sesini bulur.

Hilmi Yavuz’un işaret ettiği üzere; bizim şiirimiz hem doğu hem batı geleneğine yaslanmaktadır; dolayısıyla bir Türk şairi hem doğuyu, hem batıyı bilecek ve hissedecek...

Sezai Karakoç, poetikası sayabileceğimiz Edebiyat Yazıları’nda şairin üç aşamadan geçtiğini tespit eder:

Şairin birinci aşaması taklit... Şair adayı önce taklit eder. Yunus gibi, Fuzuli gibi, Namık Kemal gibi, Akif gibi, Cemal Süreya gibi, Attila İlhan gibi... gibi, gibi, gibi... söyler ve yazar. Bu aşamadaki acemi şair en iyi öten bülbülün kendisi olduğundan emindir. Hiç kimse onun gibi yazmamıştır, söylememiştir, kendisi hepsinden ileridedir.

İkinci aşama gelenekle yarış aşamasıdır. Bu ikinci aşamaya geçen şair artık geleneğin büyüsunü, gücünü, büyüklüğünü ve onun karşısında kendi cirminin küçüklüğünü idrak etmeye başlamıştır. Taklitten çıkıp yarışa girmiştir.

Üçüncü aşamaya geçen şair kendisi sesini bulmuş; yani Sezai Karakoç’un tabiriyle “geleneğe adım attırmayı” başarmıştır. Geleneği özünde barındırır; ancak kendi öz damgasını ve frekansını şiirine aksettirir. Hâzâ şair.

Son zamanlarda gerek dergilerde yayınlanan şiirler gerekse çıkan şiir kitaplarını okuduğumuzda çok az şiir dokunuyor. Biz mi duyarlılığımızı yitirdik yoksa özellikle adına genç şair denilen

şairler başka bir dünyanın şiirini yazıyor biz de başka bir dünyada mı yaşıyoruz?

Şiir yeryüzünden çekiliyor. Şiiri yere indiren şairdir. Şair niçin söylesin ki; onu işitecek bir kalp; onu fahmedecek bir kulak bulamamışsa. Onu buluncaya dek susacaktır. O sustuğunda artık meydan yolda bir kalem bulan cesurlara kalmış demektir.

Fuzûlî merhum sanatına bir alıcı bulamamış olmaktan şikayetçidir:

“Billah olaydı bir harîdâr

Bin genc-i nihân iderdim izhâr”

Alicısı olaydı bin gizli hazineyi ortaya döker, tezgaha çıkarırdım diyor.

Sükûtu altın olanlar söylediğinde inci dökülür fem-i muhsinlerinden.

Bazen fetret, bazen kesret dönemleri olur. Şimdi yine öyle bir devrandan geçiyoruz. Fetret olduğu için kesret zuhur etmiştir. Şiir ayağa düştü denilse sezadır.

Birey, toplum, ülke ve medeniyet olarak şuuru-muz yerine geldiğinde şairimiz de makamına konacak ve yeniden en gür namesiyle şakımaya başlayacaktır.

Şiirimiz hem öz hem biçim itibariyle krize girmiştir. Kötü şiir, iyi şiiri sırlamaktadır.

Lisanımı pek çok defalar darbe aldı. Türkçenin 1928’de aldığı öldürücü darbe şiir, edebiyat ve musiki başta olmak üzere milli kültürümüzün hayati uzuvlarını kısmi felce uğrattı. Buna mukabil dilde bir karşı devrim özleyişi de sağlıklı netice veremeyecektir.

Dil ve kültür öyle yukarıdan aşağıya dizayn edilecek, formatlanacak oyuncaklar olarak görülmemeli. Kendi tabii mecrası içinde gelişmesine fırsat verilmelidir. Bu meyanda yeni nesillerin Arapça ve Farsça ile İngilizce ve Fransızcaya mümkünse eşit derecede aşinalığını temin etmek eğitimdeki somut hedeflerden biri olabilir. Latin harfleri asla terk edilmeksizin eskimez yazının, yani Osmanlı Türkçesinin de yaygın ve örgün eğitim içinde bir yeri olmalıdır.

Şeyh Galib’i, Nedim’i, Nef’i’yi orijinalinden okuyup anlayabilen; duyduğu ezanın mesela Saba, salânın Hüseyini olduğunu hemen ayırdedebilen; aynı zamanda henüz ilk notalarını duyar duymaz 9. Senfoni’yi tanıyabilen lise öğrencilerinin sayısı arttığına şairin şakıması ve şiirin yeniden yeryüzüne inmesi için zemin hazır demektir.